

Թ. Գ. Ստեփանյան

ԿՈՐՆԳԱՆԻ ԱՆՐԱՑՈՂ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՅՔՍՐԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՆՐԱ ԴԵՄ

Հայկական ՍՍՌ-ի լեռնային և նախալեռնային շրջանների համար կորնգանի մշակութային նշանակությունը շատ մեծ է։ Այդ շրջաններում ցանքաշրջանառություն մեծ թիվ ձևերում աղկալուր կերպարայտերից առաջնակարգ տեղը հատկացված է կորնգանին։

Այդ բխում է նրանից, որ կորնգանն ունի բարձր բերքատվություն, չարագիմացկանություն և զրառարկիմացկանություն։ Հաջողությամբ մշակվում և բարձր բերք է ապրիս նաև քարքարոտ և սակավահողի հողերում։ Հանդիսանում է լավորակ կեր անասունների համար և միևնույն ժամանակ վարելահերուում կուտակվում է մեծ քանակությամբ չոր նյութ, որն իր մեջ պարունակում է ազոտ, ֆոսֆոր և կալցիում։ Արագ և վարժված անցողության շնորհիվ հաջողությամբ պայքարում է մոլորառների դեմ։

Կորնգանի սերմնալուծության բարելավման գործին խանգարում են նաև նրա հիվանդությունները։ Այդ պատճառով սերմնապաշտերի բերքատվության բարձրացման գլխավոր նախապայմաններից մեկը հանդիսանում է կորնգանի հիվանդությունների դեմ պայքարի կազմակերպումը։

Կորնգանի հիվանդությունները թե՛ ՍՍՌ-ի մյուս անասնաբույկաներում և թե՛ Հայաստանում քիչ են ուսումնասիրված։

Այս հանգամանքը ի նկատի ունենալով, Հայկական ՍՍՌ-ի Գիտությունների ակադեմիայի Ֆիտոպաթալոգիայի և զոոլոգիայի ինստիտուտի ֆիտոպաթոլոգիայի սեկտորի կողմից ուսումնասիրություններ է կատարվել 1950—1951 թվականների ընթացքում կորնգանի սերմնապաշտերի ալրաքող հիվանդության տարածվածության և նրա դեմ պայքարի միջոցների մշակման վերաբերյալ։

Այդ կարևոր հարցին է նվիրված այս աշխատությունը։

ԿՈՐՆԳԱՆԻ ԱՆՐԱՑՈՂ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մի շարք տարիների բնիկացում կատարված հետազոտություններով պարզված է, որ կորնգանի առաջին հարկի թողնված սերմնապաշտերի վրա, բացի տերենների բծավարություն (*Ascochyta* sp. *Ramularia* sp. *Placosporia onobrychidis*) հիվանդությունից, տարածված է նաև ալրաքող (*Erysiphe communis* Grev. f. *onobrychidis*) սնկային հիվանդությունը, որը երկրորդ հարկից թողնված սերմնապաշտերի վրա, հատկապես Լենինականի և Կիրովականի ռայոններում, ու մեղ չափի է հասնում։ 1950—1951 թվականների ընթացքում կատարված հետազոտություններով պարզված է, որ ալրաքողը Լենինականի և Կիրովականի ռայոններում կորնգանի երկրորդ հարկից թողնված սերմնապաշտերին մեծ վնաս է հասցնում՝ հիվանդությունն ու մեղ վարդանալու դեպքում, սերմի բերքը նվազեցնում է 60—70 տոկոսով։

Ալլերացուղ հիվանդությունն առաջացնող սուռնկը, որպես պարագիտանիվում է բույսերի սինթեզած նյութերով - նրանցից խելելով սպիտակուցային նյութերը, ճարպերը և ածխածնային, բուցի ալո, ալբանման փառով ծածկելով տերերի մակերևույթը, սուռնկը խանգարում է բույսին նորմալ կերպով կառարելու ասիմիլացիոն պրոցեսները և տրանսպիրացիան, որի հետևանքով նրանք ժամանակից չեն վերջացնում են իրենց փպկատացիան՝ թողումում, չորանում են: Նման պեպքերում սապոլած սերմերը լինում են մշակված, նվազ և լրիվ չհասունացած:

Ն.կ. 1

1. Ալլերացուղով չվարակված և նորմալ կերպով սերմնակալած բույսերը:
2. Ալլերացուղով վարակված և բիշ սերմ բռնած բույսերը:

պարկերի և սպորների մեծությունը համապատասխանում է *Erysiphe Communis* i. *onobrychidis* տեսակին:

Կորնդանի ալլերացուղ առաջացնող սուռնկի բիոլոգիական ուսումնասիրությունները տարվել են Էնեինականի սելեկցիոն կայանի փորձադաշտում և Ախուրյանի ռայոնում, որոնք զտնվում են Հայկական ՍՍՌ-ի լեռնային զոնայում, ծովի մակերևույթից մոտ 1500 մետր բարձրության վրա: Ճարական միջին ֆերմաստիճանը լինում է 6,2. իսկ ամառվա միջինը՝ 16,2: Ճարական տեղումների քանակը այդ ռայոններում հասնում է 450 - 500 մմ, այդ պատճառով գյուղատնտեսական կուրսուրաների զգալի մասը, այդ թվում նաև կորնդանի ցանքերի որոշ մասը, մշակվում է ցրովի պայմաններում:

Կորնդանի վրա պարագիտող *Erysiphe Communis* i. *onobrychidis* սուռնկը վարակում է բույսի ամբողջ վերին կիսի մասերը՝ ցողունները, տերևները և ծաղիկները: Սկզբնական շրջանում հիվանդությունը նկատվում է օջախներով, հետագայում, կարճ ժամանակում, նա տարածվում է ամբողջ դաշտում: Վարակված բույսերի վրա սուռնկն առաջացնում է սպիտակ ալբանման փառ: Այդ փառը իրենից ներկայացնում է սուռնկի միջուկում և կոնիդիոմները: Մոտանք վարակը տարածվում է միջուկումների և կոնիդիոմների միջոցով, որոնք իրենցից արձակում են ծծաններ և թափան

Erysiphe Communis f. *onobrychidis* սուռնկի բիոլոգիական առանձնահատկությունները: Հայկական ՍՍՌ-ի տարբեր ռայոններում կորնդանի վրա պարագիտում են ալլերացուղ հարուցիչների տարբեր տեսակներ: Դ. Ն. Բարսյանը [2, 3] իր հետազոտությունների ժամանակ նկատել է, որ Հայկական ՍՍՌ լեռնային ռայոններում կորնդանի վրա պարագիտում է *Erysiphe* Link սուռնկը, իսկ ցածրադիր, շոգ և չորային ռայոններում *Leveillula* Arn. տեսակը:

Մեր ուսումնասիրության ժամանակ նույնպես պարզվել է, որ Էնեինականում կորնդանի վրա տարածված ալլերացուղի կլինիստոկարպիաների

դուժ բույսի միջրջային տարածությունը ու այնտեղից վերցնում են ունդր

Մեր հետազոտությունները ցույց են տվել, որ հիվանդությունները երե-
վալուց 15-20 օր հետո սպիտակ փառով ծածկված բույսերի վրա առաջա-
նում են մեծ քանակությամբ կլիստոսկարպիաներ, որոնք սկզբում բաց
զնշնավուն են, իսկ վեղետապիայի վերջում լինում են մուգ շագանակա-
դուն: Կլիստոսկարպիաների մեջ գտնվում են խրար կցած 3-6 նառ գլա-
նածկ պայուսակներ, որոնց մեջ գտնվում են անկի սպորները:

Կլիստոսկարպիաների ձևեռման պայմանները պարզելու համար 1951 թ.
աշնանը, վեղետապիայի վերջում կարնդանի գաշտից հավաքվել են բույսեր,
որոնք համատարած կերպով ծածկված են եղել կլիստոսկարպիաներով: Այդ
բույսերը պահվել են հոգում 10 և 5 սմ խորություններ և հողի երեսը Գար-
նանը՝ ապրիլին ստուգվել է կլիստոսկարպիաների կենսունակությունը՝
պարզվել է, որ 10 և 5 սմ խորությամբ պահվածի ցողունների վրայի կլի-
ստոսկարպիաները լրիվ ոչնչացել են, իսկ հողի երեսում պահված բույսերի
վրա փառքի է չստաննշան: Լաբորատորիայում և դաշտում բույսերի վրա
ձմեռածները պահպանում են իրենց զոյությունը, և գարնանը, նպաստա-
վոր ջերմաստիճանի (12.5—14) և օդի բավարար (68—70 տոկոս) հարաբե-
րական խոնավության առկայության դեպքում կլիստոսկարպիաները ճեղք-
վում են և նրանցից դուրս են թափվում տոկոսոտները և վարակում կո-
րեզանի զանգերը, դա ստվարաբար լինում է մայիսի 25—30-ին: Հիվան-
դությունը պաշտում նկատվում է ամառվա ամենաբարձր ջերմաստիճանի
ժամանակաշրջանում— ապրիլի 20-ից սկսած մինչև օգոստոսի սկզբները,
տարբեր հարեղից թաղնված սերմնադաշտերի վրա, ինչպես երևում է աղյու-
սակ Ա 1-ից, հասնում է տարբեր չափերի:

Աղյուսակ 1
Ալրացող հիվանդության դարգացումը առաջին և երկրորդ հա-
րերից թողնված սերմնադաշտերի վրա (բալերով)

Հարր	20.7	25.7	1.8	10.8	24.8
1	0,1	1,5	կատարվել է սերմի հավաք		
2	0	0	0,1	2	3

Ինչպես երևում է Ա 1 աղյուսակից հիվանդությունը առաջին հարից
թողնված սերմնադաշտերի վրա սկսում է ավելի չուտ, բայց սերմի հավա-
քելու պատճառով բարձր քաղի չի հասնում, իսկ 2-րդ հարից թողնված սեր-
մնադաշտերի վրա նրա դարգացումը հասնում է մինչև 4 բալի:

Այսպիսով ալրացողի գեմ պայքարի ուստակտից լավ է սերմնադաշտը
թողնել առաջին հարից, բայց ջրովի պայմաններում երկրորդ հարից սեր-
մնադաշտ թողնելը անտեսություններ ձևանում է նրանով, որ առաջին հարը
հնձում են սրբիս խոտ: Բույսի գրանից Ա. Ա. Մատթևոսյանի [1] ավյալնե-
րով առաջին հարից ստացված սերմի մաքրություններ ավելի պակաս է լի-
նում և կազմում է 81-ից մինչև 85,5 տոկոս, մինչդեռ երկրորդ հարի ժա-
մանակ 95,5—95,8 տոկոս: Առաջին հարի ժամանակ անձրևների առատու-
թյան հետևանքով կորնզանի բույսերը պակսում են կամ ծողկման ժամա-

նակ շատ հաճախ ամպստած եղտնակներ են լինում, որոնք խանդարում են ծաղիկներին փոշոտումանը և սերմի բարձր բերքի ստանալուն: Դրա համար անհրաժեշտություն է զգացվում ջրովի պայմաններում սերմնազաշտ թողնել կորնզանի երկրորդ հարկի:

Ճարքեր տարիների ցանքերից թողնված սերմնազաշտերի վրա ալբուցոց հիվանդությունը զարգացման ընթացքը տարբեր կերպ է սեղի ունենում, որը երևում է հետևյալ Ք-2 աղյուսակից:

Աղյուսակ 2
Ալբուցոց հիվանդության զարգացման ընթացքը տարբեր տարիների ցանքից թողնված սերմնազաշտերի վրա (բայերով)

Ցանքի տարին	1/8	10/8	22/8
1949	0,1	2	4
1950	0	2	4
1951	0	1,5	3,5

Աղյուսակ 2-ից երևում է, որ 1—2 (1951 և 1950) տարվա կորնզանի ցանքերից թողնված սերմնազաշտերի վրա հիվանդությունը ուշ է հանդես գալիս, իսկ հին ցանքերի (1949) վրա շատ ավաղ կործ ժամանակում, մինչև սերմի հասունացումը, հիվանդությունը զարգացման աստիճանը հին և նոր կորնզանի ցանքերից թողնված սերմնազաշտերի վրա համարյա հավասարվում է:

Այսպիսով տարբեր տարիների ցանքերից թողնված սերմնազաշտերը այլապես զգուցիկ վարակելու տեսակետից միմյանցից շատ քիչ են տարբերվում: Հետևապես սերմնազաշտ բնորոշում ժամանակ հիմնականում պետք է ելնել ավելի դաշտի վիճակից, եթե դաշտը մաքուր է մզախոտներից, փաթեթում և լսվ է անել, սերմի համար կարելի է թողնել ինչպես ոգտագործման ստացին, նույնպես էլ երկրորդ տարին:

Ալբուցոց հիվանդությունը հնչառությունը զարգանում է կորնզանի բույսը սորտերից թողնված սերմնազաշտերի վրա, որովհետև այլապես հիվանդությունը դիմացկուն սորտեր չկան (աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3
Ալբուցոց հիվանդության զարգացման ընթացքը կորնզանի տարբեր սորտերից թողնված սերմնազաշտերի վրա (բայերով)

Սորտերը	1/8	10/8	22/8
Սիսիան	0,1	2	4,5
Թային	0,1	2	4
Մո/ 34	0	1,5	4

Ինչպես երևում է 3-րդ աղյուսակից այլապես հիվանդությունը առավելագույն Մո/ 34 սորտի վրա ուշ է հանդես գալիս, բայց արագ զարգացման հետևանքով, փեղկաճիտի փերթում վարակվածությունը հավասարվում է

Մյուս սորոներին: Լեւսպիսով ալրուցող յիվանդութիւնն զարգացմանը չեն խանգարում ոչ սորոսային ցանքերի և ոչ էլ սերմնապաշտերի տարիքը:

Քիմիական պայթյաւրի կազմակերպումը ալրացողի դեմ: Կուրնգանի սեր-
մնողաշտերի ալրացող հիմնական ղեկ մինչեւ այժմ, ինչպէս Միու-
նիոնում, նույնպէս և մեր տնտեսականում որեւէ քիմիական պայթաւրի
փորձ չի գրկել: Հայտնի է, որ ալրացողի վրա լազ էն ազդում ծծումբի պըն-
պարաւները: Դ. Ն. Բարաշանի կողմից Հայաստանում առաջին տնդամ զըդ-
մազդիների ալրացողի դեմ փորձարկվել են ծծումբը մաքուր վիճակում
և կալցիումի պոլիսուլֆիդը [3], որոնք այնլ էն լազ աղոյցունը:

Դրականությունը հայտնի է, որ սրբի տփուհիայի կարելի է ոգևա-
զորել նաև կոլեկտիվ օժանդակի ջրաշին լուծուցիլը Այս ուղյալները հիման
վրա 1 50, 1951 և 1952 թվ. էնկրնականի ունիկցիոն կալուսնի փորձադաշ-
տի երկրորդ նախից ինդնիլած սերմնադաշտում զրվել է քիմիական պալ-
քարի փորձ:

1930 թվականին Վերաբարկին է ծծումբը փաշի վիճակում՝ հեկտարին 40 կգ, կոբրիզալ ծծումբի է—2,5 տոկոսանի ջրային լուծույթի մեկը և կալցիումի պոլիսուլֆիդի 0,5 տոկոսանի լուծույթը:

Իրո՞ճումը կոստարիկյ է 3 առիշում՝ հռւբիսի 15-ին, 25-ին և սգոսոսսի 5-ին:

1951 թ. փորձարկվել են ծծումբի փոշին մաքուր վիճակում՝ հեկտարին 30 կգ, 20 կգ, ծծումբի և 10 կգ կրի խառնուրդը ու կոլտիդոլ ծծումբի 1—1,5 և պոլիսուլֆիդի 0,5 -ի լուծույթները։ Բուժումները կատարվել են 2- և 3 տնկում՝ հուլիսի 13-ին, 22-ին ու օգոստոսի 3-ին և հուլիսի 13-ին ու 23-ին։ Փորձերը դրվել են 1950 և 1951 թթ. երեք կրկնադուրյամբ, յուրաքանչյուր վարժանոսը 100 ք. մետր։ Սրահումները կատարվել են ձևաքի սրսկիչով, հեկտարին ծախսվել է 1000 լիտր Թուշավոր հեղուկ։

1952 թ. փորձարկվել է կուրորդայ ծծումբի 1,5% պոլիսուլֆիդի 1 և 1,5 բուծոյթմանը: Մրսկու մեկը կատարվել են ձիու սրակիչով՝ ղեկատարին 300—350 լիտրի հաշվով:

Կոլորիդայ ծծումբի 1-²/₃ լումայիով բուժվել է 3 հեկտար տաքածու-
թյան, պոլիսուլֆիդի 1-ի լումայիով 2 հեկտար և պոլիսուլֆիդի 1,5-²/₃ով
5 հեկտար (փորձի տակ եղել է 10 հեկտար): Բաժումը կատարվել է երկու
անգամ հունիսի 28-ին և օգոստոսի 8-ին:

1910—1932 թվականներին կատարված հետազոտությունները վերջնականապես պարզեցին, որ Լեւինականի հորիզոնալում ծածուկի պրեպարատներով կարելի է Լֆեկտիվ կերպով պայթարել կորնշանի սերմնադաշտերի ախտացող հիվանդության դեմ:

Փորձերից ստացված տարյալները, ընդամենը 16 և 15 աղյուսակներում:

4-րդ աղյուսակից պարզվում է՝ 1) որ նշված բուժանյութերից լավ արդյունք է տվել կոպտիքալ ծածուժքի 1, 1,5 և պոլիսուլֆիդի 0,6 սուկոսանի լուծույթները, որոնք հիվանդությունը 4 բալլից իջեցնում են 1—2 բալլի։ 2) Ծծումբի փոշով կատարված փոշոտումը առանձնապես լավ արդյունք էի տվել, որովհետև ամսական բնկացքում էկեինախոնում անբնական փչուղ քամիները, չեն թողնում բույսերի վրա ծածուժի փոշին մնալ։ 3) երկու և ևրեք անգամ կատարված բուժումները ապրիլ և միայն ամսվա արդյունք, չէ-

Աղյուսակ 4

Ախրազով հիվանդությունների պարզացման բնթացքը 1950 — 1951 թթ. ձմռանը
պրեպարատների բուժման դաշտում

Փորձարկված բուժանյութերը	1950			1951					
	երկր. անցում			երկու. անցում			երեք. անցում		
	25/7	10/8	25/8	24/7	3/8	24/8	25/7	4/8	24/8
Կոլոխ. ձմ 1%	—	—	—	0	0,5	2,5	0	0,5	2
» 1,5	0	0	0	0	0,1	1,5	0,1	0,1	1,5
Պոլիսուլֆ. 0,5	0	0	0,1	0	0,1	2	0	0,5	2
Մձուժր 30 կլ	—	—	—	0	1	3,5	0,1	1	3,5
Մձուժր 20 կլ. Կեր 10 կլ	—	—	—	0	1	4	0	1,5	4
Ստուդիչ	0	0,1	4	0	1	1	1,5	2,5	4

տեսակետ պայքարը ճիշտ ժամկետներում կատարելու ղեկավար կարելի է հիվանդությունների ղեկավարի փոխարեն կատարել երկու որակում:

Աղյուսակ 5-ից պարզվում է, որ ախրազով հիվանդությունների ղեկավարին 300 — 350 լիտր ծախսելու ղեկավարում լավ արդյունք է տալիս կոլոխ-

Աղյուսակ 5

Ախրազով հիվանդությունների պարզացման բնթացքը 1952 թ.

ձմռանը պրեպարատների բուժման դաշտում

Ծախսման նորման	Փորձարկված բուժանյութերը	28/7 թվ	10/8 թվ	24/8 թվ
Հեկտարին	Կոլոխ. ձմուժր 1,5%	0	0	1,5
300—350	պոլիսուլֆ. 1	0	0,1	2
լիտր	» 1,5	0	0	1
	ստուդիչ	0	0,1	3,5

դալ ձմուժրի 1,5%₀ և պոլիսուլֆիտի 1,5% լուծույթով կատարված բուժումը. նույնիսկ այն դեպքում, երբ հիվանդություններ ունենալիս 2-րդ կեսին է հանդես գալիս:

Աղյուսակ 6

Մերձի բերքի հաշվառումը 1951 թ.

Փորձարկված բուժանյութերը և ծախսման նորմաները	1 և 1.5 բերքի գրանցումով	Բերքի մեկ հեկտարի հաշվով ցենտներով	Բերքի բարձրացման %-ը ստուդիչի հետ համեմատած
Կոլոխ. ձմուժր 1%	81,03	8,1	55,76
Կոլոխ. ձմուժր 1,5%	94,95	9,5	83,66
Պոլիսուլֆիդ 0,5	81,86	8,8	57,85
Մձուժրի փոշի 30 կլ	57,48	5,7	2,0
Մձուժր 20 կլ. Կեր 10 կլ	51,64	5,3	1,9
Ստուդիչ	51,36	5,2	—

Աղյուսակ 7

Սերմերի բերքի հաշվառումը 1952 թ.

Փորձարկված բուժանյութեր	Մեարտիկայի միջին բերքը գործնական	Բերքի մեկ հեկտարի հաշվով ընդունելով	Բերքի բարձրացման տոկոսը ստույգի համեմատությամբ
Կոլոբդ. ձծումբ 1,5 %	75,39	7,5	31,5
Պոլիսուլֆիդ 1%	60,73	6,1	7
Պոլիսուլֆիդ 2,5%	75,05	7,6	33,3
Փորձի	55,52	5,7	

Ծծումբի պրեպարատներով բուժումը, նյութակենյով հիվանդությունը, մեծ չափով բարձրացնում է սերմի բերքատվությունը: Բուժված դաշտում սերմի բերքի հաշվառումը կատարվել է մեարտիկաների միջոցով (աղ. 6,7):

№ 2 նկարում ցույց է տրված մեկ մետր տարածությունից ստացված առաջ և հիվանդ բույսերից կտպված խուրձերը:

Սերմի բերքի հաշվառման արդյունքները բերված են Ա 6 և Ա 7 աղյուսակներում:

Աղյուսակ 6-ում բերված թվերը ցույց են տալիս, որ 1951 թ. Կոլոբդ ձծումբի 1, 1,5% և պոլիսուլֆիդի 0,5% բուժույթներով բուժված վարիանտներում բերքը բարձրանում է 55,76—83,08 տոկոսով, փոշոտված վարիանտներում բերքը բարձրանում է աննշան չափով (1,9—2,6), իսկ 1952 թ. հիվանդությունից առաջ հանդես գալու պատճառով բույսերը քիչ են փաստվել, որի հետևանքով բուժման էֆեկտիվությունը համեմատած 1951 թվականի արդյունքների հետ ցածր է եղել և կազմել է 31,5—33,3%:

Բուժված վարիանտներում բույսերը լինում են կանաչ և փարթում, չստանան չորանում, իսկ չբուժված վարիանտներում մամուռներից շուտ չորանում են:

Բուժված դաշտի բույսերի վեգետացիայի ավարտման շրջանը որոշելու համար բերքահավաքի ժամանակ բուժված և չբուժված դաշտերից առանձնացվել և թողնվել է 20-ական քառակուսի մետր սերմնադաշտը: 75 օրից հետո կատարված խտնոգությունները ցույց են տվել, որ չբուժված վարիանտի բույսերը լրիվ չորանում և սերմերը լրիվ հասունացած բողբոջի թափվում են, իսկ բուժված վարիանտի բույսերը հասունանում են նորմալ կերպով: Հիվանդ բույսերից ստացված սերմերը լինում են

Նկ. № 2

1. Առողջ բույսերի խուրձ
2. Ալրացողով վարակված բույսերի խուրձ:

շագակված և մինչև 80⁰, ձյունափռված, իսկ առողջ բույսերից ստացված նսրմալ հատունացած սերմերի ձյունափռվածը 92⁰-ից չի խցնում։

Չյունափռված իջեցման հետ միաժամանակ հիվանդությունը ազդում է նաև սերմի որակի վրա։ Լարոսրատոր փորձերի ժամանակ կարտաֆիլի սննդանյութերի վրա առողջ և ալրացողով հիվանդ բույսերից ստացված սերմերի ցանքից պարզվել է, որ հիվանդ բույսերի սերմերի ցանքը տալիս է 30—40 տոկոս ալսերնարիայի զաղուկները, իսկ առողջ բույսերից ստացված սերմերը [5] 5—10 տոկոս։

Չնայած ալսերնարիան պարագիտ սունկ չի, բայց նրա առկայությունը ազդում է սերմի ձյունափռված և ներպիայի և առկայի վրա, որոշ դեպքում էլ նա կարող է վարակել բույսերի ձիլերին։

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հայկական ՍՍԽ լեռնային ստյաններում՝ Լեռնականում, Ախուրյանում և Կիրովականում կարնդանի երկրորդ տարից թողնված սերմնադաշտերը ուժեղ չափով վարակվում են ալրացող հիվանդությամբ։

2. 1950, 1951, 1952 թթ. մեր կողմից կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ ալրացող հիվանդությունը սերմի բերքատվությունը խցնում է 50—70 տոկոսով։

3. Ալրացող հիվանդության հարուցիչը ձմեռում է կլիստոսպորայի տեսակի ձևով աշնանից մնացած ցողունների վրա և զարնանը նպաստավոր 12.5—13.5 հերմաստիճանի և 65—70 տոկոս օդի հարաբերական խոնավության առկայության պայմաններում կլիստոսպորայի տեսակները ճեղքվում են և գուրտ են թափվում պտղերի և սպորները։

4. Հիվանդությունը դաշտում առաջին անգամ նկատվում է հուլիսի 15—20-ը, առհասարակ 18—20 միլիոն հերմաստիճանի ժամանակ։

5. Ալրացողի դեմ կարելի է պայքարել ծածրի պրեպարատներից կոլոիդալ ձևերի 1, 3—1 և պոլիսուլֆիդի 1—1.5⁰ լուծույթներով, որը բույսերի վարակվածությունը խցնում է 1—1.5 րալի։

6. Վերաշրջյալ պրեպարատներով պայքարելիս կարելի է բավականաչափ երկու բուժումով, առաջինը հիվանդության երևույթ սկզբին և երկրորդը նրանից 10 օր հետո։

Հայկական ՍՍԽ Գյուտությունների
ակադեմիայի Բույսերի գիտություն
նախնային սեկտոր

Ստացվել է 29 VIII 1953 թ.

Л И Т Е Р А Т У Р А — Դ Ր Ա Կ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

1. Митевосян А. А. — Сисимийский эспарцет, Сбор. науч. трудов Ботанич. о-ва Арм. филл. вып. III, 1939.
2. Тетеревникова — Бабаян Д. Н. Болезни эспарцета в Армянской ССР. Сборник трудов Академии наук Армянской ССР. Институт земледелия, Ереван, 1941.
3. Тетеревникова — Бабаян Д. Н. — Результаты изучения мучнистой росы тыквенных и разработка мер борьбы с нею в условиях Армении, Ереван, 1936.

Т. Г. Степанян

Мучнистая роса эспарцета и меры борьбы с нею

Резюме

В предгорных районах Армянской ССР, в Кироваканском, Ахурянском, и Ленинаканской пригородной зоне семенные участки эспарцета, оставленные на семена со второго укоса, сильно поражаются мучнистой росой.

Исследования, проведенные нами в 1950—51—52 гг. показали, что на семенных участках эспарцета, пораженного мучнистой росой, урожайность семян снижается на 50—70%.

Возбудитель мучнистой росы *Erysiphe cinnabaris* f. *onobrychidis*. Гриб зимует на семенных участках и в виде клейстокарпиев на стеблях, оставшихся в поле с осени. Весной, при наступлении благоприятных условий (температура 12,5—13,5°, относительная влажность воздуха 68—70%), клейстокарпии лопаются и из них выходят сумки и споры, служащие источником заражения весной.

Первое проявление болезни на участках отмечается 15—20 июля, при наступлении температуры 18—20°C и относительной влажности в 64—70%.

Наши опыты показали, что в борьбе с мучнистой росой эспарцета наилучшими препаратами являются коллоидная сера, снижающая зараженность с 3,5 до 1,5 балла, и полисульфид кальция, снижающий зараженность с 3,5 до 2 баллов.

Коллоидная сера употребляется в 1,5 и 1%-ой концентрации, а полусульфид кальция в 0,5%-ой концентрации.

Борьбу нужно проводить в 2 срока — в момент первого проявления болезни, от 15 до 20 июля, и через 10 дней после первого лечения.

Проведенная таким образом борьба снижает процент заражения семенников эспарцета с 4 до 1,5 балла и повышает выход семян на 50—70%.